

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 332.1:338.49

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.34-9>

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ «ГОТЕЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО» ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЙОГО РОЗВИТКОМ В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

MAIN ELEMENTS OF THE CONCEPTUAL APPARATUS «HOTEL ENTERPRISE» AND FEATURES OF ITS MANAGEMENT IN THE UNITED TERRITORIAL TERRITORIAL

Альбещенко О.С.

кандидат економічних наук, докторант,
Миколаївський національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9920-7049>

Albeshchenko Oleksii

Mykolayiv National Agrarian University

У роботі наведено основні терміни суб'єктів ринку туристичних послуг України згідно з чинним законодавством та виокремлено із наведеним обґрунтуванням для подальшого вивчення поняття «готельне підприємство». Опрацьовано нормативно-правові документи, що визначають діяльність готельного підприємства та курорту, які утворюються в об'єднаних територіальних громадах за умов сучасної адміністративної реформи України. Виокремлено основні характеристики існуючого понятійного апарату дефініцій «туризм», «готель», «курорт». Проаналізовано розвиток центральних та місцевих органів управління туристичною сферою. Вивчення основних термінів понять термінологічного апарату є невід'ємною частиною цього дослідження, адже дає змогу більш масштабно розуміти тенденції розвитку зазначеної теми за умов сучасної адміністративної реформи України.

Ключові слова: туризм, готель, туристичний продукт, курорт, готельна послуга, готельне підприємство, об'єднана територіальна громада.

The paper presents the main terms of the subjects of the market of tourist services of Ukraine in accordance with the current legislation and is singled out with the given substantiation for further study of the concept of «hotel enterprise». The normative-legal documents that determine the activity of the hotel enterprise and the resort have been worked out. An important approach and basis for the formation and development of tourist destinations is the legal support and assistance of state and local authorities to approximate the legislation of Ukraine in terms of regulations and state standards to the legislation of the European Union. The main characteristics of the existing conceptual apparatus of the definition of «tourism», «hotel», «resort» are highlighted. The development of central and local tourism authorities is analyzed. The study of the basic terms of the terminological apparatus is an integral part of this study, because it allows a broader understanding of the development of this topic in the current administrative reform of Ukraine. Central and local authorities that manage this industry are of great importance for the development of hotel business. Unfortunately, in recent years Ukraine has undergone many reorganizations at various levels of government, which has had a negative impact on the development of the tourism sector. Effective management ensures the development of hotel business, which requires the joint efforts of public authorities and local governments, representatives of the tourism business and other sectors of the economy to promote Ukraine in the world. This, in turn, requires the improvement of the system and mechanisms of state regulation of the tourism sector, taking into account the positive experience of other countries, to ensure a high level of competitiveness of the national tourism product. The territorial communities, as we see in the example of the Mykolayiv territorial community which are part of the Southern region of Ukraine in the conditions of reforms and decentralization there are significant positive processes of implementing a comprehensive management approach development and management of hotel and tourism business, which reflects our study.

Keywords: tourism, hotel, tourist product, resort, hotel service, hotel company, united territorial community.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток готельного підприємства в об'єднаних територіальних громадах має стати конкурентною перевагою України на світовому ринку туристичних послуг. Підприємства готельно-ресторанної сфери є основним складником туристичної галузі нашої держави. Готельні підприємства виконують одну з основних функцій у сфері обслуговування туристів – забезпечують їх житлом і побутовими послугами під час подорожі. Важливим підходом та базисом формування і розвитку туристичних дестинацій є правове забезпечення та сприяння державних і місцевих органів влади наближенню законодавства України до законодавства країн Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Різні аспекти управління у сфері туристично-готельних підприємств досліджується багатьма зарубіжними і вітчизняними науковцями. Серед них – теоретичні і прикладні дослідження таких авторів, як Л. Агафонова, І. Волошин, З. Герасимчук, О. Єрмоленко, О. Лозова, Д. Мамотенко [1], О. Новосад, А. Мазаракі, Т. Ткаченко та ін.

Однак у сучасних умовах постають нові виклики для подальшого розвитку досліджень у цій сфері, зокрема актуальним є дослідження формування й управління підприємствами, які утворюються в об'єднаних територіальних громадах Південного регіону України за умов децентралізації.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає у спробі проаналізувати деякі елементи категоріально-понятійного апарату, який використовується під час вивчення підприємств готельно-ресторанної сфери, котрі утворюються в об'єднаних територіальних громадах за умов сучасної адміністративної реформи України.

Методологічну основу висвітлення основних положень зазначеної тематики становлять фундаментальні базові поняття сучасної

економічної теорії, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених, які розкривають процеси функціонування сфери гостинності об'єднаних територіальних громад Південного регіону України в умовах децентралізації та сучасних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основу понятійного апарату дослідження складає законодавство України, а саме: Конституція України, закони України «Про туризм», «Про курорти», «Про добровільне об'єднання територіальних громад», «Про співробітництво територіальних громад», «Про засади державної регіональної політики»; державні стандарти України «Послуги туристичні, класифікація готелів», «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги», а також «Правила обов'язкової сертифікації готельних послуг» та інші нормативно-правові акти, видані відповідно до них.

Отже, офіційні документи надають нам таке визначення туризму: це тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає. А «туристичний продукт» – попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням [2].

Готельна послуга – дії (операції) підприємства з розміщення споживача шляхом надання номера (місця) для тимчасового проживання в готелі, а також інша діяльність, пов'язана з розміщенням та тимчасовим проживанням. Готельна послуга складається з основних та додаткових послуг, що надаються споживачу відповідно до категорії готелю [2].

Як показано у табл. 1, термін «готель» та «аналогічні засоби розміщення» у різних документах мають дещо різне трактування, що

Таблиця 1

Визначення понять «готель» та «аналогічні засоби розміщення»

Закон «Про туризм»	ДСТУ 9268:2003 Послуги туристичні
Готель – підприємство будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, що складається з шести і більше номерів та надає готельні послуги з тимчасового проживання з обов'язковим обслуговуванням. Порядок встановлення категорій готелям визначається Кабінетом Міністрів України. Готелю встановлюється категорія на 5 років. Аналогічні засоби розміщення – підприємства будь-якої організаційно-правової форми власності, що складаються з номерів і надають обмежені готельні послуги включно зі щоденним заправлінням ліжок, прибиранням кімнат та санвузлів.	Готелі та аналогічні засоби розміщення – такі установи, що складаються більше ніж із семи номерів: мають єдине керівництво; надають готельні послуги, зокрема обслуговування в номерах, щоденне заправління ліжок та прибирання кімнат і санвузлів; згруповані в класи і категорії відповідно до переліку надаваних послуг та наявного устаткування і не входять до категорії спеціалізованих закладів.

Джерело: складено автором на основі [2; 3]

свідчить про необхідність його більш чіткого визначення. Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ), що реалізує державну політику у сфері туризму і забезпечує сталий розвиток галузі, веде реєстри свідоцтв про встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг із тимчасового розміщення (проживання) в Україні, станом на 02.08.2021 у реєстрі знаходиться 492 готелі різної категорії [4].

Наступне важливе поняття – «курорт» У документах наведено таке визначення: курорт – освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні. А «курортна справа» – це сукупність усіх видів науково-практичної та господарської діяльності, спрямованих на організацію та забезпечення лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань із використанням природних лікувальних ресурсів [5].

Лікувально-оздоровча місцевість – природна територія, що має мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропу лиманів та озер, кліматичні та інші природні умови, сприятливі для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань [5].

Завданням законодавства про курорти є регулювання суспільних відносин у сфері організації і розвитку курортів, виявлення та обліку природних лікувальних ресурсів, забезпечення їх раціонального видобутку, використання і охорони

з метою створення сприятливих умов для лікування, профілактики захворювань та відпочинку людей.

Велике значення для розвитку готельного підприємництва мають центральні та місцеві органи влади, які здійснюють управління цією галуззю. На жаль, в Україні за останні роки відбулося багато реорганізацій на різних рівнях управління, що негативно відобразилося на розвитку туристичної сфери.

Система дій та заходів держави щодо вибору і застосування сукупності інструментів, за допомогою яких здійснюється прямий або опосередкований вплив на об'єкти і суб'єкти туристичної діяльності та створюється сприятливе середовище для розвитку цього виду діяльності, є державним регулюванням туристичної діяльності [6].

Як показано в табл. 2, центральні виконавчі органи України у сфері гостинності дуже часто підлягали реорганізації, що не сприяло повноцінному розвитку галузі.

Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» створив умови для розвитку підприємництва на регіональному рівні, зокрема 12 червня 2020 р. Кабінет Міністрів України прийняв розпорядження щодо визначення адміністративних центрів та затвердження територій громад областей [8]. У результаті в країні створено 1 469 територіальних громад. У 2018 р. об'єднані громади отримали в комунальну власність майже 1,5 млн га земель сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів.

Низка законів щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування надала

Таблиця 2

Еволюція центральних виконавчих органів, які здійснювали управління у сфері туризму України

Роки	Орган, який здійснював управління у сфері туризму
1993–1999	Державний комітет України з туризму
1999–2001	Державний комітет молодіжної політики, спорту та туризму
2001–2002	Державний департамент туризму
2002–2005	Державна туристична адміністрація, розроблено Державну програму розвитку туризму на 2002–2010 роки та Програму розбудови туристичної інфраструктури за напрямками національної мережі міжнародних транспортних коридорів та основних транспортних магістралей у 2004–2010 роках
2006–2010	Міністерство культури і туризму з Державною службою туризму та курортів
2010	Міністерство інфраструктури України з функціями з реалізації державної політики у сфері туризму
2014	Міністерство інфраструктури України та Міністерство економічного розвитку і торгівлі України
2016	Департамент туризму та курортів, що був самостійним структурним підрозділом апарату Міністерства економічного розвитку і торгівлі України.
24 грудня 2019 р.	Кабміном було затверджено Положення про Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ), згідно з яким дана інституція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через міністра культури та інформаційної політики і який реалізує державну політику у сфері туризму та курорту.

Джерело: складено автором на основі [7]

можливість об'єднаним територіальним громадам у 2015–2019 рр. реалізувати понад 12 тис проєктів.

У сфері туризму органи місцевого самоврядування отримали повноваження з розроблення і затвердження програм розвитку місцевого туризму. Вони визначають кошти місцевих бюджетів для фінансового забезпечення місцевих програм розвитку туризму; залучають на договірних засадах підприємства, установи і організації, розташовані на відповідній території, до розв'язання проблем розвитку місцевого туризму та підтримки туристичних ресурсів; уживають заходів для стимулювання суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність із надання туристичних послуг; залучають місцеве населення до туристичної діяльності, створюючи нові робочі місця; сприяють розвитку на відповідній території різних видів туризму. Станом на початок 2021 р. на Півдні України утворено 259 об'єднаних територіальних громад (табл. 3).

Таблиця 3
Чисельність ОТГ Півдня України
станом на 2020 р.

Область	ОТГ
Миколаївська	52
Одеська	91
Херсонська	49
Запорізька	67

Джерело: складено автором на основі [8]

Проаналізувавши законодавчу базу, можемо зробити висновок, що державою було створено сприятливі умови для створення і розвитку туристичної та готельної сфери на основі об'єднаних територіальних громад. Для територіальних громад, які мають потенціал у сфері готельного та туристичного підприємництва, відкриваються можливості для його використання та соціально-економічного розвитку, як ми бачимо на прикладі Миколаївської територіальної громади.

Нині територіальною громадою міста Миколаєва реалізується Концепція розвитку річок та маломірного судноплавства на 2019–2030 рр. Основною метою розроблення Концепції є визначення пріоритетних напрямів розвитку Миколаєва як центра маломірного судноплавства та яхтового і туристично-готельного туризму, створення сприятливих умов для відпочинку на воді, формування сучасної берегової інфраструктури, розвитку промислового потенціалу у будівництві та ремонту маломірних суден, залучення інвестицій та активізації ринку послуг у сфері внутрішнього водного транспорту;

– здійснюється координування проєкту в рамках секторальної бюджетної підтримки ЄС «Інкубатор із запуску бізнесу у сфері аквакультури (AQUABATOR)». У рамках проєкту

планується створення бази навчальних матеріалів, проведення семінарів, створення цифрового прототипу акваферми, створення акваферми, обладнаної установкою замкнутого водопостачання за кращими світовими практиками, з метою започаткування бізнесу у сфері аквакультури;

– бере участь у впровадженні заходів у рамках проєкту CREA CENTER операційної програми «Басейн Чорного моря». Вартість проєкту – 198 тис євро. Учасники програми – Україна, Болгарія, Румунія, Греція, Туреччина;

– у рамках проєкту планується створення креативного простору, де представники творчих індустрій (художники, архітектори, дизайнери тощо) зможуть розвивати навички підприємництва та вчитися трансформувати свої ідеї в конкретні продукти власної творчості, отримувати підтримку з модерації бізнес-процесів.

Починаючи з 2021 р. Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) реалізовує наступний етап ініціативи М4ЕС (2021–2024 рр.) у тісній співпраці з ЄС, членами мережі та низкою інших партнерів. Метою ініціативи М4ЕЗ є підтримка інклюзивного економічного розвитку та створення робочих місць шляхом підтримки місцевої влади в країнах Східного партнерства (Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україна) шляхом розроблення та реалізації ПМЕР відповідно до принципів належного врядування та ефективного фінансового управління.

Нині ведеться спільна робота щодо реалізації міської цільової Програми розвитку річок та маломірного судноплавства у місті Миколаєві до 2023 р. Також відбувається реалізація Програми розвитку малого і середнього підприємництва у м. Миколаєві до 2023 р. та Програми розвитку туристичної галузі міста до 2023 р., що забезпечить розвиток та вдосконалення туристично-готельної та соціальної інфраструктури громади та дасть можливість стати більш привабливою для туризму.

У рамках другого етапу конкурсного відбору ініціативи ЄС ПРООН «Мери за економічне зростання» (M4EG) 2021–2024 рр. у міській раді відбулася онлайн-зустріч із представниками Європейського Союзу спільно з Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) в Україні. Під час зустрічі презентували досвід Миколаївської територіальної громади щодо співпраці з міжнародними фінансовими організаціями та реалізації проєктів регіонального розвитку, міжнародної технічної допомоги тощо. Підсумовуючи зустріч, керівник Програми ПРООН із розвитку регіонів, координатор ініціативи «Мери за економічне зростання» в Україні Мустафа Саїт-Аметов зазначив, що Миколаїв успішно подолав перший етап конкурсного відбору та може брати участь у конкурсі інноваційних проєктів у рамках ЄС ПРООН. Їх незабаром оголосять. Також він додав, що у разі

проходження другого етапу відбору громада матиме можливість долучитися до тренінгів та обміну знань щодо розроблення інноваційних стратегій у контексті локальних екосистем. Ці активності сприяють розробленню програм місцевого економічного розвитку, стратегічному мисленню та підвищенню стійкості міст. Миколаївська територіальна громада отримує шанс скористатися новими можливостями та доступом до фінансування, зокрема через щорічні конкурси.

Місто Миколаїв разом із містом Тернопіль є першими в Україні, що реалізовуватимуть упровадження інноваційного «портфельного» підходу до розвитку міста, матимуть можливість брати участь у тренінгах, обмінюватися досвідом щодо розроблення інноваційних стратегій зростання з урахуванням місцевого контексту, спираючись на місцеві екосистеми, а також скористатися новими можливостями та доступом до фінансування, зокрема брати участь у щорічному конкурсі для зацікавлених міст та конкурсі проєктних пропозицій із упровадження інновацій.

Також додатково хочемо зазначити, що виконавчий комітет Миколаївської міської ради виступає координатором та партнером у низці проєктів міжнародної технічної допомоги, спрямованих на розвиток туристичного та готельного підприємництва громади, бере участь у впровадженні заходів транскордонної операційної програми «Басейн Чорного моря» за напрямом «Туризм. Спадщина. Креативність» відповідно до Меморандуму про партнерство та співпрацю між громадянською організацією «Фонд розвитку міста Миколаєва» та Миколаївською міською радою. У рамках проєкту проведено конкурс «Креативний туризм та інноваційний продукт на основі спадщини». У рамках проєкту також відбуваються навчальні семінари для посадовців

територіальних громад, які опікуються розвитком готельного підприємництва та туризму.

Ефективне управління забезпечує розвиток готельного підприємництва і потребує об'єднання зусиль органів державної влади та органів місцевого самоврядування, представників туристичного бізнесу та інших галузей економіки для популяризації України у світі. А це, своєю чергою, потребує вдосконалення системи та механізмів державного регулювання туристичної сфери з урахуванням позитивного досвіду інших країн для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національного туристичного продукту.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Зважаючи на специфіку та основні проблеми управління розвитком туризму в Україні, можемо виокремити такі основні напрями подальшого вдосконалення сфери гостинності: створення державних стандартів для спрощення діяльності окремих видів туризму, запровадження фінансування з державного та місцевих бюджетів заходів для розвитку готельного та туристичного підприємництва; надання державних позик на започаткування туристично-готельної діяльності; удосконалення вітчизняного законодавства до країн права Європейського Союзу та відповідних стандартів.

Отже, з усього вищезазначеного можемо зробити висновок що в територіальних громадах, як ми бачимо на прикладі Миколаївської територіальної громади, які є частиною Південного регіону України, в умовах реформ та децентралізації відбуваються значні позитивні процеси щодо здійснення комплексного підходу управління щодо створення сприятливих умов, поліпшення бізнес-клімату, розвитку та управління готельним та туристичним підприємництвом, що відображає наше дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Лозова О., Мамотенко Д. Сучасний розвиток готельного господарства в Україні. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. Вип. 185. С. 251–259.
2. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.10.2021).
3. Запасна Л.С. Економічна сутність розвитку підприємства. *Проблеми матеріальної культури. Економічні науки*. 2017. № 2. С. 32–37.
4. Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ) : вебсайт. URL: <https://www.tourism.gov.ua/> (дата звернення: 13.10.2021).
5. Закону України «Про курорти» від 05.10.2000 № 2026-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (дата звернення: 13.10.2021).
6. Державне регулювання сфери туризму України в контексті процесів євроінтеграції / за заг. ред. В.Г. Герасименко, О.Л. Михайлюк. Київ : ФОП Гуляєва В.М., 2019. 332 с.
7. Шелеметьєва Т.В. Особливості та проблеми державного регулювання розвитку туризму в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2019. Вип. 21. С. 221–225.
8. Децентралізація : вебсайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada> (дата звернення: 13.10.2021).

REFERENCES:

1. Lozova O., Mamotenko D. (2017) Suchasnyy rozvytok hotel'noho hospodarstva v Ukrayini. [Modern development of the hotel industry in Ukraine.] *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka*. Vyp. 185. S. 251–259.
2. Zakon Ukrainy Pro turyzm. vid 15.09.1995 № 324/95-VR Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text>. (accessed 10 November 2021).
3. Zapasna L.S. (2017) EkoJanuary nomichna sutnist rozvytku pidpryyemt·sva [The economic essence of enterprise development]. *Problemy materyal'noy kultury. Ekonomycheskye nauky*. No 2. S. 32–37.
4. State Agency for Tourism Development. Official web-site. Retrieved from: <https://www.tourism.gov.ua/> (accessed 10 November 2021).
5. Zakon Ukrainy «Pro kurorty» vid 5 zhovtnia 2000 roku No 2026 – III [Law of Ukraine “On Resorts” 5 October 2000] Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text> (accessed 10 november 2021).
6. Gerasymenko V.G., Mychajlyk O.L. (ed.) (2019). *Derzhavne rehuliuвання sfery turyzmu Ukrainy v konteksti protsesiv yevrointehratsii* [State regulation of tourism sphere of Ukraine in the context of the processes of European integration]. Kyiv, 332 p. (in Ukrainian).
7. Shelemetieva T.V. (2019). Osoblyvosti ta problemy Derzhavnogo rehuliuвання rozvytku turyzmu v Ukraini. [Features and problems of state regulation of development of tourism in Ukraine]. *Global and national economic problems*. Issue 21. Pp. 221 – 225.
8. Decentralization. Official web-site. Retrieved from: <https://decentralization.gov.ua/newgromada> (accessed 10 November 2021).